

פרוטוקול מס' 342

מישיבת ועדת העבודה ביום ד' ב' בתמוז תשל"ו - 30 ביוני 1976, בשעה 8.30

נ כ ח ו:

חברי הוועדה:

ש. ארבל-אלמוזלינו - יו"ר
י. ז. אפיר
מ. גז
ל. דיצימן
י. דרביצקי (יודין)
מ. ורטמן
א. לבנבראון
ד. לוי
א. לין

מוזמנים:

ג. פועדי
ע. עירן
כ. פנצור
ד. פלאח
א. הרמל
א.ר. שדיף
י. גל
- סגן שר החקלאות
- מנכ"ל משרד ראש הממשלה
- יועץ הנשיא לעניני דרוזים
- מתאם הפעולה לעניני דרוזים
- ההסתדרות הכללית
- ההסתדרות הכללית
- משרד הבטחון

מזכיר הוועדה:

פ. טשולם

רשמה:

פ. הלנברג

סדר-היום:

שיכונים לחיילים דרוזים משוחררים -
הצעה לסדר היום של חבר-הכנסת ג. פועדי
דרכים למימוש זכויות החיילים המשוחררים
הדרוזים - הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת ד. זכין.

- 2025 -

(מקל 19.7.76 ביום)

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

אני פותחת את הישיבה ומקדמת בברכה את סגן שר החקלאות, השייך ג' עבר מועדי, את מר הראל, חבר הוועדה המרכזת של הוועד הפועל, את מר מנצור, יועץ לנשיא המדינה לענייני ערבים ודרוזים, ואת מר פלאח שאיננו פנים חדשות בוועדה. נמצא אתנו גם מר יצחק גל ממשרד הבטחון, אם כי שמענו פרטים ממר ישי.

שיכונים לחיילים דרוזים משוחררים - הצעה לסדר-היום של ח.כ. ג'. מועדי

דרכים למימוש זכויות החיילים המשוחררים הדרוזים - הצעה לסדר-היום של ח.כ. ד. זכין

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

זו הישיבה הרביעית שאנחנו דנים בהצעות לסדר היום שהעלו חבר-הכנסת ג' עבר מועדי וחבר-הכנסת דב זכין. חבר-הכנסת זכין התנצל על שלא יוכל להשתתף בישיבתנו היום. אני מקווה שהוא יתפנה ויוכל להשתתף בישיבה שבה נדון על הסיכומים וההמלצות.

עד היום שמענו מאורמים שונים על פעולותיהם במיגור הדרוזי. היום נשמע מה עושה ההסתדרות במיגור הדרוזי, בעיקר לאחר ההפרדה מן המחלקות הערביות והעברת הטיפול בדרוזים למחלקות הרגילות.

א. הראל:

ההסתדרות קדמה לממשלה בהחלטתה על שילובם של הדרוזים ולמעשה, מאז שנת 1972 הוצא רוב הטיפול בבני העדה הדרוזית מידי המחלקה הערבית והועבר למחלקת הארגון של ההסתדרות.

כיום אנחנו מטפלים ב-15 כפרים דרוזים וכן באוכלוסייה הדרוזית הנמצאת בשפרעם. הדרוזים שברמת הגולן טרם הועברו לטיפול של מחלקת הארגון ומועצות הפועלים, בגלל הוסר הבהירות לגבי מעמדה של רמת הגולן. דבר זה נכון גם לגבי מספר כפרים מעורבים שבהם יש גם אוכלוסייה דרוזית, גם אוכלוסייה נוצרית וגם אוכלוסייה מוסלמית, כגון כפר רמה, שהטיפול בו נשאר עדיין במסגרת המחלקה הערבית. אני מקווה שחוף התודשים הקרובים, לאחר בירורים פנימיים שאנחנו מקיימים, תעבור כל האוכלוסייה הדרוזית לטיפול של מחלקת הארגון וכן יהיה שילוב מלא גם של הדרוזים ברמת-הגולן, במסגרת מועצת פועלי קרית-שמונה, חילקנו את הפעילות שלנו על-ידי כך שצרפנו את הכפרים למועצות הפועלים הקיימות בקרבת מקום. בשפרעם יש מועצת פועלים עצמאית ויש טיפול מיוחד בדרוזים שבתחום המועצה.

עד שהחילה הפעולה של ועדת המנכ"לים ועד להתחלת הפעילות של מר פלאח במסגרת משרד החינוך ופעילות מסויימת שנעשתה על-ידי מרכז ההסברה, רוב הפעילות היתה של ההסתדרות. לאחר טיפול אינטנסיבי הגענו לכך שבכל כפר יש מרפאה של קופת-חולים. אין כיום כפר אחד שאין בו ביקור של רופא ואחות. יחד עם זאת עלי לציין שטרם התגברנו על שתי בעיות בקרב הטיפול הרפואי בעדה הדרוזית: הדרוזים מבקשים שרופא הנשים תהיה רופאה, וקשה להשיג אשה אשר תהיה מוכנה ללכת לכפרים. זה כמעט דבר שאיננו ניחן לביצוע מבחינת כוח האדם העומד לרשותה של קופת-חולים. הבעיה השנייה - רופאים מקצועיים.

י. דרניצקי (יודין):

אפשר לפתור את הבעיה הזאת באמצעות העליה מרוסיה.

א. הראל:

בינתיים היא לא נפתרה.

א. הראל:

אנחנו חושבים להקל על החושבים, במידת האפשר, על-ידי פתיחת מרפאות איזוריות. מטובן שהדבר תלוי בסיוע כספי, אם יעמוד לרשותנו. מכל מקום, כדי לקבל טיפול של רופא מקצועי, המתגוררים בכפרים צריכים לנדוד מחוץ לכפר מגוריהם. אני מבקש להדגיש שבשנת 1972 מחצית ממספר הכפרים היו ללא מרפאה כלל בשעה שכיום יש בכל כפר מרפאה שאפשר לקבל בה טיפול ורופאים המבקרים במקום פעמיים עד שש פעמים בשבוע, הכל תלוי בגודלו של הכפר. לאחרונה נפתחה מרפאה גם בעין-אל-אסאד.

המועדונים בכפרים הם של ההסתדרות. אין בכפרים מועדונים אחרים. רוב המועדונים נמצאים במקומות שאנחנו משלמים תמורתם דמי שכירות, כי להשיג קרקע בכפר דרוזי זו משימה כמעט בלתי אפשרית והמחירים הנדרשים תמורת הקרקע גבוהים מאלה הנדרשים בתל-אביב. כדי לא לעכב את הפעולה שכרנו מקומות לחמש, עשר ועשרים שנים, תמורת השלום דמי שכירות מראש. בכל הכפרים יש כיום מועדונים של ההסתדרות. לפי הסכם שיש לנו עם משרד החינוך, המועדונים האלה משמשים לא רק לפעילות של ההסתדרות אלא לכל פעולה אחרת במסגרת הכפר. בכל כפר יש מזכיר מועדון אשר פתוח את דלתות המועדון ערב ערב. הוא מקבל שכר ויוצא להשתלמויות בהן מוסבר לו כיצד לפעול. אין ספק שיש כאן מהפכה בתחום הפעילות התרבותית בכפרים.

מה מספרם של הכפרים?

י. נ. אמיר:

15.

א. הראל:

ב-8 כפרים יש סניפים של ארגון אמהות

עובדות, שבהם עובדת רכזת דרוזית העוסקת בפעולות חברה. לא מדובר כאן במעונות יום או בגני ילדים. המגמה שלנו היא להגיע לפעילות כזו בכל הכפרים, עד סוף שנת 1977.

בששה כפרים פתחנו קורסים להכשרה מקצועית,

גם לגברים וגם לנשים. לגברים - מחכת ונגרות, ולנשים - תפירה. 110 דרוזים לומדים על השבוענו ב"ד נהן" ובאולפנא האיזורית במסגרת של השתלמויות שונות המבוצעות עם משרד העבודה ומשרד החינוך.

ב-7 כפרים יש מגרשי כדורגל של "הפועל",

אשר הוקמו לא בתקציב שלנו בלבד אלא בעזרת רשות הספורט, ואשר מרכזים סביבם מספר קבוצות למשחק כדורגל. המגמה שלנו, אם יהיה לכך תקציב, להגיע למגרש כדורגל בכל כפר.

פעלנו בשני תחומים נוספים, באחד מהם

באופן בלעדי - התחלה של פיתוח מערכת כלכלית. מלבד האגודות השיתופיות, שזו מערכת הסתדרותית, והקשרים למערכת מרוכזת בהסתדרות, עשינו נסיון, מזה כשנה, על-ידי כך שהכנסנו לעבודה בחור בשם שריף אבו רוקון. לצערי, נתקלנו בשתי בעיות: קודם כל - אין בכפרים תשתית להקמת מערכת של תעשייה. אם רוצים להקים משהו בהיקף קצת יותר גדול, בדלית-אל-כרמל או בירקה, יש צורך להשקיע בתשתית, דהיינו, השמל ומים מעל ליכולתה של חברת העובדים. אם משרד המסחר והתעשייה לא יצור תשתית רחבה כדי לאפשר הקמתם של מפעלים, אנחנו לא נוכל לבדנו להרים את המעמסה. אם תהיה תשתית - יש נכונות מצדנו לבדוק פרויקטים מסויימים. מכל מקום, דאגנו להקמת מספר אגודות אשר מספקות תעסוקה וכן הנהגנו עבודה קבלנית בתחום הסקסטיל, עיבוד עור ומתכת. המגמה שלנו לתת לזה תנופה, ואם הממשלה תכין תשתית - נהיה מוכנים לפעול.

א. הראל:

היה לנו רעיון, שעובד בחברת העובדים ואשר הבאתי אותו לפני ועדת המנכ"לים, אלא שהוא לא נתקבל שם, שמגמתו להשיג שתי מטרות. האחת - לעשות את הדרוזים צד מעוניין, והשניה - להשיג פיתוח. מדובר במחשבה למכור מניות בסכום של 1000 לירות המניה ולגייס בדרך זו סכום של 2 מיליון לירות, כאשר חברת העובדים מוכנה להכפיל כל סכום שייאסף. ביקשנו מן הממשלה להקים קרן משותפת, על-ידי הכפלת הסכום שנאסף, וכספי הקרן יהיו מיועדים למתן הלוואות קטנות בסכום של 30 - 50 אלף לירות ליוזמה פרטית של מי שמבקש להקים מפעל קטן או בית-מלאכה ואין לו מקורות כספיים אחרים.

ע. ערן:

הנימוק שלנו היה שיש קרן, ברשות משרד המסחר והתעשייה, אשר מעמידה לרשות הדרוזים אותם סכומים שהיא מעמידה למקרים דומים אצל היהודים. אנחנו סברנו שלא צריכה להיות הפרדה.

א. הראל:

ברור שאם אנשי משרד מסחר ותעשייה יקחו על עצמם לפתור את הבעיות בנקודה זו, נעביר את הכספים שנגייס למטרות אחרות.

פעולה נוספת חשובת שעשינו היא בקליטת מספר ניכר של צעירים דרוזים במסגרת הפעילות ההסתדרותית. כיום מועסקים בהסתדרות, בפעולה ישירה בקרב הדרוזים ובפעילות המביאה לשירות בכפרים הדרוזיים, 5 עובדים במשרה מלאה, עובדת יהודיה אשר עוסקת בריכוז הפעולה של מועצת הפועלות ומזכיר במשרה חלקית.

אנחנו מוכנים להרחיב את הפעולה בשלושה תחומים, אם ועדת העבודה תמליץ על כך ואם הממשלה תלך לקראתנו. התחום האחד - הקמת מעונות יום וגני ילדים במסגרת של טרום-חובה. לרשויות המקומיות בכפרים אין משאבים כספיים כדי להקים גנים כאלה. אם הממשלה תקים את הגנים, אנחנו מוכנים להפעילם כשם שאנחנו נוהגים בישוב יהודי. שנית - אנחנו מוכנים להרחיב ולהקים מגרשי ספורט בכל ישוב שעדיין אין לו מגרש כזה. כאן הבעיה איננה תקציבית, אלא שהמינהל יעמיד קרקע מתאימה למגרשים. אם יוקצו שטחים מתאימים בכפרים שאין בהם מגרשים - אנחנו מוכנים ללכת לפעילות. ושלישית - אנחנו מוכנים, במשותף עם הממשלה, להקים מרכז או שני מרכזים קהילתיים יותר גדולים, במקומות שיש בהם ריכוזים גדולים, כמו ירקנה ועוספיה, בהם תהיה פעילות לצעירים, לקשישים ולנשים. אנחנו מוכנים להיות שותפים בהקמתם של שני מרכזים קהילתיים.

עשינו נסיון לעודד את הפולקלור הדרוזי. לפני שנים מספר נתקלתי בתופעה, שהייתה אופיינית לקבוצה של צעירים, של רצון להתפרקות מן העבר ומן המסורת ולהדמות ליהודים, לפעמים בהגזמה מדאיגה ביותר. לא חשבתי שהתפקיד שלנו הוא לפעול להתבוללותה של העדה הדרוזית אלא אני סבור שתפקידנו לשמור על היחוד שלהם, ובפולקלור יש משום שמירה על יחודה של העדה. כאמור, עשינו על-מנת לעודד הקמתן של קבוצות לשמירת הפולקלור הדרוזי.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: תודה למר הראל.

הדברים ששמענו שופכים קצת אור על מה שנאמר בישיבות הקודמות בדבר חוסר פעילותם של הדרוזים בכפרים. ידענו על פעילותה הברוכה של ההסתדרות עוד לפני שנחקבלה החלטת הממשלה בדבר שילוב הטיפול אבל לא ידעתי שבתקופה כה קצרה נעשתה פעולה רחבה ביותר. אני מברכת על כך.

אני מודה ליושבת-ראש הוועדה שנותנת לנו הזדמנות לשתף את חברי הוועדה בחלק

ע. צדוק

מן הנעיות שאנחנו מחלבטים בהן.

מה התכנית, מה עשינו, ומה המגמות לעתיד. כידוע, הממשלה החליטה, בסוף שנת 1975, על שילוב חטיבות בדרוזים, על שילוב הטיפול במיגור הדרוזי באופן שווה כפי שהוא נעשה במיגור היהודי. פירוש הדבר שהטיפול באמצעות משרדי הממשלה יהיה לא באמצעות לשכות המיעוטים אלא אזורי דרוזי יוכל לפנות למשרד ממשלתי ויקבל שם אותו טיפול הניתן ליהודי. אם כן, כיום ניתן לדרוזים וליהודים אותו טיפול בכל משרדי הממשלה, פרט לשניים: משרד החינוך ומשרד הדתות. אין טעם שארחיב את הדיבור ואסביר מדוע בשני המשרדים האלה ימשיך להינתן לדרוזים אותו טיפול שניתן להם, דהיינו על אותו בסיס כמו בעבר, אם כי יש מגמות לשינוי, בעיקר בחינוך. מכל מקום, בכל שאר המשרדים, פרט לשניים אלה, הטיפול בדרוזים מתבצע ישירות כמקובל לגבי היהודים ולא באמצעות הלשכות המיוחדות.

בעיה שנתקלנו בה היא התעסוקה. כאן מצאנו מציאות, לצערנו, שחייל משוחרר דרוזי, לאחר סיום שירותו בצה"ל לא יכול היה להתקבל למקומות עבודה מסויימים, ביחוד אלה של מערכת הבטחון. לאחר שנבדקו לעובי הקורה הגענו לסיכום, והדבר מתבצע הלכה למעשה, שחייל משוחרר דרוזי יכול להיות מועסק בתע"ש ובתעשייה האווירית כשם שניתן להייל משוחרר יהודי. יש כבר כיום חיילים משוחררים דרוזים המועסקים בתעשיית אלה. האמת היא שיש ביקוש לחיילים משוחררים דרוזים יותר משיש מועמדים. אנחנו מחפשים דרך להביא את העניין הזה לידיעתם של החיילים. הגענו לסיכום עם משרד הבטחון, שכל חייל דרוזי יקבל אינפורמציה גם בנושא זה, לפני שחררו.

לפני שלושה-ארבעה ימים הגענו עם משרד הבטחון לסיכום על הקמת קרן בסכום של מיליון ו-300 אלף לירות למתן הלוואות למטרות קונסטרוקטיביות לחיילים משוחררים. מחצית הסכום של הקרן יבוא ממשרד הבטחון והמחצית האחרת - מגורמים אחרים. מהמחצית השניה של חודש יולי אפשר יהיה להתחיל לקבל הלוואות מן הקרן הזאת. לא קבענו את תקרת ההלוואה לכל חייל. הכוונה היא להלוואות בסכום של לפחות 10.000 לירות. הן ימיס ספורים בקבע את הקריטריונים למתן ההלוואות.

בעבר היה גם שוני מסויים לגבי סכום המשכנתה שקיבל חייל משוחרר דרוזי לצרכי שיכון לבין זה שקיבל החייל המשוחרר היהודי. כיום יכול חייל משוחרר דרוזי לקבל משכנתה באותו גובה שמקבל חייל משוחרר יהודי. אני שמח לציין שבאחת הישיבות של הוועדה שלנו הופיעו נציגים של חיילים משוחררים דרוזים והם ציינו שהחלטה שלנו בדבר גובה המשכנתה מחמשת הלכה למעשה.

כידוע, בעיית השיכון קשורה בתכניות מיחאר. מכל מקום, בשנה זו יעמיד משרד השיכון, על אף הקיצוצים בתקציב, לרשות הפעולה במיגור הדרוזי, סכום של למעלה מ-150 מיליון לירות. יש כאן גידול של פי שמונה מן השנה שעברה. נוסף לכך הצלחנו לגייס 12 מיליון לירות, מחציתו מתקציב משרד השיכון ומחציתו מתקציב משרד החינוך, לבנייתם של בתי-ספר ומבני חינוך אחרים במיגור הדרוזי.

ע. עירון:

יחד עם זאת, אני חייב לציין גם דוגמה שלילית. אתם בוודאי זוכרים שבפקיעין היו בעיות הקשורות בנושא השיכון. לאחר דיונים ממושכים סוכס סוף סוף לגבי איתור המקום וגם נקבע המקום, תודות למאמצים מיוחדים אשר נעשו על-ידי משרדי ממשלה שונים, כולל הרשות לשמורות הטבע אשר ויתרה על שטח מסויים. אם כן, סוכס על אחר בנייה, וזה היה גם על דעתו של יושב-ראש המועצה וגם על דעתם של המועמדים לשיכון. בשבוע שעבר כבר יצאו לעבודה והתחילו בפעולות מדידה. לצערי, לפני יומיים קיבלתי אינפורמציה, שפעולות המדידה נתקלו בהתנגדות של התושבים, אשר התבטאה במכות למודדים. יש קטע שלא נקבעה לגביו בעלות ויש פה גם מטע זיתים שיש עליו חזקה של כמה משפחות. יושב ראש המועצה התעלם ולא הגן על המודדים.

ד. לוי:

האם היתה הסכרה בקרב התושבים? אולי הם חשבו שיש כאן הפקעה?

ע. עירון:

יושב-ראש המועצה מסר להם את כל האינפורמציה הדרושה.

ס. פלאח:

בעל הקרקע איננו דרוזי.

ע. עירון:

מחפשים עכשיו דרך כיצד המודדים יוכלו לעבוד. יש כאן בעיות פנימיות, כי העניינים הכספיים מסוכמים. יש כאן מועצה מקומית חלשה, שכושר השליטה שלה מוגבל למדי.

א. הראל:

אתמול סוכס משא-ומתן בין חברת שיכון עובדים ומשרד השיכון, שהחברת שיכון עובדים תן כל את כל הבנייה במיגזר הדרוזי והערבי, והדבר הזה יאפשר לנו להעמיד הלוואות נוספות כמו במיגזר היהודי.

ע. עירון:

עד היום פועלים במיגזר הדרוזי כ-20 מפעלי תעשייה ומלאכה בינוניים. המפעל בדליה-אל-כרמל, העוסק בייצוא של פירות, זכה בפרס הייצואן המצטיין.

כאשר הועלה הרעיון שהזכיר אותו מר הראל, בדבר מכירת מניות, היו לנו ספקות אם הדרוזים יהיו מוכנים להשקיע סכום של 1000 לירות במניה. לא היינו בטוחים שהיה ידרוזים אשר יהיו מוכנים לקנות מניה שאין לה ערך מעשי, כי מדובר בריבית נמוכה בלבד, כאשר הם אינם מעורבים במעשה. אין ספק שיש חשיבות לרעיון ההזדהות שלהם בנושא, אבל לא חשבנו שיהיה בנושא זה טיפול מעשי. מכל מקום, מנכ"ל משרד המסחר והתעשייה ציין שיש קריטריונים למתן הלוואות במיגזר הדרוזי. הוא גם העביר לנו נתונים כמה מן המפעלים קיבלו הלוואות ומסתבר שרוב המפעלים נהנו מהלוואות. אחת הבעיות במתן ההלוואות היא היכולת לעמוד בכללים ולמצוא גם מסגרת של ערכות דהיינו, כיצד להבטיח ערבות להלוואות במיגזר הדרוזי. יש מחשבה בנושא זה.

לגופו של ענין: אין מחסור בהלוואות קונסטרוקטיביות לפיתוח תעשייה ומלאכה בכפר הדרוזי, בקנה המידה הקיים, ואם מקבל ההלוואה יכול לעמוד בתשלומים ויש עתיד למפעל שלו - אין צורך להקים קרן מקבילה. אני חושב שטוב יהיה אם הסכומים שההסתדרות מוכנה להקציב לענין זה יהיו מיועדים למטרות אחרות, כגון: חינוך ופיתוח של פעולות חברה בכפר. אם יש אפשרות להעמיד סכומים למטרות אלה, יש בכך חשיבות מרובה.

אשר לספורט: אנחנו מוכנים לקבל אחריות להשפיע על מינהל מקרקעי ישראל להעמיד קרקעות למגרשים לכדורגל ומרכזי ספורט. אנחנו פטאג לשטח וההסתדרות תדאג לפיתוח.

ל. דיציאן:

האם יש על כך הסכמה של המינהל?

ע. עירון:

עדיין לא. היו לי שיחות. אני מאמין שאני יכול להגיע לסיכום חיובי בנושא זה. כפי שאמרתי, אני מוכן לפעול כדי להשפיע בכיוון זה.

ע. עירון:

אשר למסורת ולפולקלור. אין ספק שיש לעשות כדי למנוע ביטויי התבוללות של העדה הדרוזית בתוך הציבור היהודי. לצערי, יש כמה תופעות בכירון זה, למשל: חולכת ומתפתחת, באופן הדרגתי, קהילה דרוזית באילת, מדובר על כ-500 תושבים דרוזיים, שבחלקם הם זוגות מעורבים ובחלקם דרוזים העובדים באיזור, שבצורה זו או אחרת נתקו את קשריהם עם הכפרים שלהם. הם נותנים לילדיהם חינוך בתי-הספר הממלכתיים היהודיים ויש ילדים אשר אינם מוכרים ערבית אלא רק עברית. ספרו לנו לאחרונה על מקרה של ילד דרוזי אשר בא אל הוריו וביקש שהם יעלו אתו לכותל המערבי בירושלים. אני מציין זאת בצער. ברור שאין זו המטרה שלנו. הקהילה באילת מתפתחת באופן עצמאי והתחלנו לחפש דרך כיצד לחזק שם את הקשר הדרוזי המסורתי והדת.

י. דרניצקי (יודין):

אם מדובר בזוגות מעורבים - צריך להשאיר בידיהם את ההחלטה לאיזו חרבות רצונם להשתייך.

ע. עירון:

אחוז הזוגות המעורבים איננו גדול. הנושא הועלה על ידי הדרוזים במקום, אשר בקשו מאתנו סיוע. עליהם להיות חדורי הכרה שאם הם רוצים להקים סכר מפני התבוללות, זה מתייב אותם לפעול. מר פלאח נפגש עם נציגי הדרוזים באילת וחזר עם מספר הצעות. אנחנו מחפשים דרך לטפל בנושא זה במסגרת הרשות המקומית.

אנחנו רוצים להפוך את בית אליפנט בפאתי הכפר דליה-אל-כרמל למוזיאון מרכזי לפולקלור ולמסורת הדרוזית ובדעתנו שהמקום יישמש גם יד לבנים לדרוזים שנפלו בהגנה על המולדת. הקמנו צוות לנושא זה. אנחנו בודקים את התכנית ואת הצד הכספי. הבית הוא בבעלות חלקית של משפחה המתגוררת בהיפה. מדובר על הוצאה של כמה מיליוני לירות. הבית הוא של שתי קומות ומסביב לו שטח של כ-10 דונמים, שחלק ממנו אנחנו רוצים ליעד לשיכון.

מצאנו איש אשר מוכן, באופן וולונטארי, להתמסר לעניין זה של הבית כמרכז לפולקלור ולמסורת, כדי לעודד את הלוקל-פטריוטיזם הדרוזי. אני מדבר על מר לנדמן, אשר היה אחראי על מחלקת הדרוזים במשרד הפנים. מר פלאח מרכז את העניין. האמת היא שעדיין אינני יודע היכן נוכל לגייס תקציב למטרה זו. אולי יש מקום למחשבה על עריכת מגביה ברחוב הדרוזי ואולי זה יותר מעשי מאשר הרעיון בדבר המניה בסכום של -1000 לירות.

אני מבקש להדגיש שמאז פועלת ועדת המנכ"לים, במשך תקופה קצרה יחסית, נעשתה פעולה חשובה. אנחנו מבקרים בכפרים ונפגשים עם קבוצות שונות. בסוף שבוע זה ניפגש עם יושבי ראש המוצעות. אני מוצא מחובתי לציין את שיתוף הפעולה שאנחנו זוכים לו מצד סגן שר החקלאות, השייח ג'עבר מועדי ומצדם של גורמים אחרים, כגון: יועצים במשרדי הממשלה, שמספרם מגיע לארבעה, וכן מצד אישים דרוזיים בולטים אשר מפעם לפעם אנחנו מתייעצים אתם וזוכים לשיתוף פעולה מלא מצדם.

אין ספק שאם יהיו תקציבים ואם תהיה התמסרות של אנשים בודדים וציבורים שונים נוכל לקדם את הדברים. יחד עם זאת אינני רוצה לומר שהכל נפתר. יש עדיין בעיות שונות של בן הכפר אשר יוצא לשרת בצה"ל, מכיר עולט אחר, חוזר לכפר ונתקל במציאות מסוימת ואז הוא מחפש תעסוקה בהתאם לכשירותו שלו. יש בעיה של משכילים דרוזיים אשר סיימו בתי-ספר תיכוניים ואוניברסיטאות. מצב זה מחייב טיפול שוטף כדי שהעדה הדרוזית, אשר תוכיחה את את עצמה במרוצת השנים ואשר נתנה את חלקה בקורבנות לא מעטים, תוכל להרגיש הרגשה של שותפות, שילוב ושוויון זכויות מלא במדינת ישראל.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

נמצא אתנו מר כמאל מנצור, יועץ לנשיא המדינה. לשמע ממנו, כדרוזי, ולא כאיש ביצוע, כיצד הוא רואה את הבעיות שצריך להתמודד אתן.

כ. מנצור:

אני מודה על הזמנתה של הוועדה. אני שייך לאלה אשר דברו על שילוב ואשר נלחמו לשילוב. עלינו לעשות למען שילוב ולא רק לדבר על שילוב. עלינו להזהר לכל צהפוך את הדיבור על שילוב לסיסמה אשר עלולה לאבד את תוכנה.

נכונים דבריו של מר הראל, שההסתדרות
התחילה בעבודה למען שילוב בטרם באו משרדי

ג. מנצור:

הממשלה השונים.

זה נכון לגבי כל שחיי הפעולה במדינה.

ע. עירן:

כאשר מדברים על תיעוש, אסור לנו לדבר רק
על עוספיה ודליה-אל-כרמל. יש 15 כפרים
ועוספיה הן פינות החמד.

ג. מנצור:

שרמתם נמוכה ביותר. דליה-אל-כרמל

נציג משרד המסחר והתעשייה העביר אלינו רשימה
של המפעלים בכפרים, והיא מרשימה למדי.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

אני מדבר עליגברים אשר יוצאים מחוץ לכפר
כדי למצוא תעסוקה. אני רוצה להחזיר אותם

ג. מנצור:

לכפר כדי שיהיו בקרבת הבית. מדוע אין מעודדים משקיעים למיניהם להשקיע במפעלים
בכפר הדרוזי? מדוע לא מכוונים אותם להקמת מפעלים בכפרים? אחת הבעיות של העדה
הדרוזית היא בהעברה מחברה חקלאית לחברה תעשייתית וחובה עלינו לעמוד באחר
רציני זה.

האם יש בקרב העדה כאלה אשר מבקשים להקים
מפעלים ודורשים סיוע ועזרה?

ל. דיציאן:

אחייחם לזה.

ג. מנצור:

אשר למרפאות ורופאים: אין זה סוד שיש
מחסור רציני ברופאים ובאחיות. אני מציע לעשות כדי להחזיר רופאים דרוזיים
לכפרים.

הודענו שכל סטודנט דרוזי הלומד רפואה,
אם הוא מתחייב לחזור לכפר, קופת-חולים תשלם
גשבילו סטיפנדיה בסכום של 5000 - 7000 לירות לשנה, במשך חמש שנים.

א. הראל:

שטח ההסברה והחינוך הוא חשוב ביותר כאשר
מולנו עומדים גורמים שליליים אשר רצונם

ג. מנצור:

להפריד בין הדרוזים וצ'יחודים. אני נתקל בכך במסגרת עבודתי בהסברה. אנחנו
נתקלים בנאצים דרוזים פתוסכלים אשר שואלים שאלות על זהותם, מי הם ומה הם.
אסור לנו לשכוח שכאשר נער דרוזי מגיע לשורות צה"ל אין להשוות אותו לנער יהודי
המגיע לצה"ל, אשר קיבל חינוך של ציונות וישראליות. הנער הדרוזי מגיע לצה"ל
הודות למשפחתו ולא כתוצאה מחינוך שקיבל. אחרי הצבא הוא מלא שאלות כרימון.

לדעתי, לא נעשה מספיק למפגש בין דרוזים
לבין יהודים. יש זרות בין יהודים ודרוזים. אני כמראה מרגיש שלא יודעים מספיק
על הדרוזים. צריך ליצור קשרים יותר הדוקים בין דרוזים ויהודים. הדרוזים יודעים
פמארהים טובים, אבל אני מתנגד שהביקורים יהיו חד-סטריים, הם חייבים להיות
דו-סטריים.

אין ספק שיש מקום לעודד להקות פנלקלור
ולאפשר להן לצאת גם לחוץ-לארץ, כי זו יכולה להיות גם שליחות של הסברה.
הייתי מציע שיוכן מחזה שיוצג בעברית על-ידי להקה דרוזית, כדי להסביר לציבור
הישראלי מה היא העדה הדרוזית.

רבות נכתב בשבועות האחרונים על השבת השחורה.
השתופמתי שלא צויין כי לדרוזים היה גם כן קשר לאירועי השבת הזאת, על מנת
להגיד ולספר לבני הדואר הצ'יחוד שגם בעבר היה קשר בין הדרוזים והיהודים.

אשר לחיילים המשונקרים: מדוע לא נקנה מקצועי
לחיילים מעומדים להשתחרר, כחצי-שנה לפני שחרורם?

דיברנו על כך בישיבה הקודמת. היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

בענין זה לא נעשה מספיק.

פ. מנצור:

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:
בישיבה הקודמת הוצע שהמחלקה להכרונת החייל תקבל לשיחה את החייל העומד להשתחרר, לפני שהרור, ותכוון אותו כדי שישלים השכלתו את ילמד מקצוע, הכל בהתאם לענין. מדובר על תקופה של ששה חודשים לפני השחרור.

כ. מנצור:
בעיית השיכון היא החמורה ביותר, כי הזוגות הצעירים אינם רוצים לגור עם הוריהם. בשטח זה צריכות להיות תכניות מפורטות לטווח ארוך, לגבי כל כפר. אסור שיהיה מצב שבו תהיה שריפת שאלץ לכוותה. אני אומר את הדברים האלה כי אני חושש שאנחנו הולכים לקראת התפוצצות בכפרים הדרוזיים, אם לא יחול שינוי.

הדרוזים כמכניסי אורחים יכולים להיות מתאימים ביותר לפעולות ולמפעלי תיירות. אני רואה במפעלי התיירות שליחות ציבורית והסברתית. וכאשר מדובר על תיירות, צריך לשים דגש לא רק על דליית-אל-כרמל ולא להסתפק בהקמת מסעדות. יש לי רעיונות בנושא זה.

ע. עירון:
אני מציע שתיפגש עם מנכ"ל משרד התיירות. אם יש לך רעיון טוב - נשמח לסייע בידך.

פ. מנצור:
הכפר הדרוזי הולך ועובר לחקלאות מודרנית אבל חסרה לכפר הדרוזי הכשרה ותכנון, והוא איננו עוסק בייצוא. אפשר לפתח בכפר הדרוזי פרחים ותות שדה לייצוא. צריך לתכנן את הכפר הדרוזי לעוד 20 - 30 שנים. יש לי הרגשה שאנחנו מסתפקים בפתרון של בעיות אקטואליות. בבית-ג'אן, למשל, יש ענבים. עם קום המדינה זה היה ענף חשוב, שהייתי אפילו משווה אותו לחשיבותו של הנפט כיום, ואילו עכשיו יש התמוטטות של הענף.

צריך להקים צוות אשר יבדוק את נושאי החינוך, החברה, הכלכלית, והתעשייה והתרכות בכפר הדרוזי. אני מציע שצוות זה יורכב לא מאנשים של משרדי הממשלה אלא מנציגים של מוסדות השכלה הגבוהה, ושתוצע תכנית מה יהיו פני העדה הדרוזית בעוד 20 - 30 שנים.

אני סבור שכלי החקשורת למיניהם אינם עושים מספיק כדי לקרב את הנושא הדרוזי למחשבתם של היהודים. אני מתרעם במיוחד על גלי צה"ל שאינם עושים כדי לקרב את הדרוזים לחיילים היהודיים.

הצעתי לשר הקליטה להתחיל בהסברה בקרב העולים החדשים, במה שנוגע לעדה הדרוזית. אני מוכן להתנדב ולהרצות בפני עולים חדשים. יש אלפי עולים חדשים, כן ירבו, שאינם יודעים על הדרוזים ולא כלום. לדעתי, משרד הקליטה יכול לשרת בענין זה גם את העדה הדרוזית וגם את היהודים.

אשר לוועדת המנכ"לים. כדרוזי ישראלי אני סבור שהוועדה עושה עבודה נפלאה אבל היא תוכיח את מעשיה ברגע שהיא הודיע על פירוקה.

ע. עירון:
כאשר נרביש שהשגנו את המטרה - נתפרק. אם תהיה זו ועדה אשר תעבוד לאורך ימים - יהיה בכך משום כשלון.

כ. מנצור:
אני מציע שהכרי ועדת העבודה, וגם ועדות אחרות, יבקרו בכפרים דרוזיים, ואני מציע שהביקור יערך בכפרים הקטנים והרחוקים שיש להם בעיות, כדי שישמעו על הלך הרוח בכפר ויראו את בני הדור הצעיר במקום.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:
בדעתנו לקיים סיור כזה לפני שנניח מסקנות על שולחן תכנסת. ביקשנו שתוכן לנו תכנית. מר פלאח מבין תכנית סיור.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:
אני מברכת את מר אבו רוקון שריף, העושה את עבודתו במסגרת ההסתדרות. שמענו ממר הראל סקירה מעניינת על פעולת ההסתדרות בכפרים הדרוזיים. אנחנו מבקשים לשמוע מה יש לך להוסיף במה שנוגע לתחום שאחזק מסתל בו.

א.ר. שריף: אני מודה על ההזמנה.

מאז שהתחלנו לעבוד, לפני כשמונה - חשעה חודשים, הצבנו לעצמנו מספר מטרות. אחת המטרות - ללכת לפיתוחם ומיעושי של הכפרים בגליל ולא לעוספיה ולדלית-אל-כרמל. מטרה אחרת - להביא לכפרים מפעילות של ההסתדרות הכללית. עד כה קיבלנו אישור לפתוח שני סניפים של בנק הפועלים בכפרים בגליל: באבו-סנן, שם יש חוזה שכירות, והשכוע נתקבל אישור לגבי פקיעין.

א.ר. הראל: מדובר על מקומות שאין בהם כפר ערבי.

א.ר. שריף: השבוע נתקבלה החלטה ב"המגפר" לפתוח שלושה בכפר דרוזי. אני מקווה שתוך ארבעה שבועות תתחיל העבודה. בכלל מדובר על מפעלים שיקימו שלושה בכפרים דרוזיים. עד כה הצענו שלושה בבית ג'אן, ומועסקות שם כ-40 פועלות.

באמצעות משרד הבטחון הצלחנו ליצור קשר עם מפעל המייצר ממטרות ומשחקים לייצוא.

מדובר גם על מפעל של טל-ראן, אשר יעסיק פועלות מהכרכה ואשר יבוא במקום השלוחה שהיתה בשפרעם ואשר קיבלה עבודה מתדיראן.

מטעם ההסתדרות יש קרן העסקה אשר נקראת הלוואות, אמנם לא גדולות, אבל יש להן כדי לעזור.

עד כה אישרנו סכום של 30 אלף לירות לכמה מפעלים.

אנחנו מדברים על קרן להשקעות שתהיה מבוססת על מניות שיירכשו על-ידי דרוזים. חברת העובדים הסכימה לתרום סכום מקביל לסכום שייאסף מן המניות. שר הראל הציג את המחשבה הזאת לפני ועדת המנכ"ל, אבל משום מה ההצעה לא נתקבלה. חשבנו שבאמצעותה של קרן כזו אפשר יהיה לעקוף את הביורוקרטיה הקשה ולהקים תעשייה מתוכננת וטובה.

אשר לבעיית הזהות. הרכה מן הצעירים הדרוזים, אשר התחנכו בארץ, מתחילים לשאול את עצמם שאלות לגבי זהותם. צריך להתדיר לתודעתם של הצעירים כי מקומם במדינת-ישראל וכי בה הם יכולים גם לשמור על יהודים. יחד עם זאת ברור שלפני שאנחנו באים לבקש מאחרים כיצד הם רוצים לראות את העדה הדרוזית - עלינו להתאים כיצד אנחנו רוצים לראות את עצמנו בעתיד.

י. דרניצקי (יודין): אינני מאמין בפעולה הנעשית מלמעלה.

אני מברך על ההתעוררות של הממשלה ושל ההסתדרות. אני מאמין שפעולה זו תיתן דחיפה לפיתוחם של שטחים שונים. חשובת לב פיוחדת צריך להקדיש לענין החקלאות. אני מופתע מן העובדה שדווקא החקלאות בכפר הדרוזי לא הגיעה לאותה רמה שאליה היתה צריכה להגיע. אבל אני חוזר ומדגיש, כי נסיון בלתי מעודד מלמד אותנו שאפשר להשקיע אבל כל עוד ההשקעה נעשית מלמעלה ואפילו היא נותנת פירות - היא לא מביאה לקירוב לבבות. הבעיה המרכזית שלנו היא למתח את הפעולה החיובית והחשובה בשיתוף פעולה עם חלקים גדולים של האוכלוסייה הדרוזית. זאת אומרת, לחתור לכך שחוגים שונים של העדה הדרוזית, מהם חוגים אשר באופן מסורתי עמדו בכפר הדרוזי ומהם חוגים צעירים אשר באופן טבעי נמצאים במצב של תסיסה, ימצאו מסגרת של שיתוף בתכנון וביצוע של פעולות הפיתוח שאנחנו מדברים עליהם, אבל רק אם זו לא תהיה מתת מבצעת אלא דבר אשר נעשה בדעה צלולה ובשיתוף פעולה עם הדרוזים עצמם - תהיינה לכך תוצאות מבורכות.

מר הראל אומר כי בהסתדרות תוחלט להוציא את הטיפול בדרוזים מן המסגרת של המחלקות הערביות, וזו דרך נכונה, ולהעבירו למחלקת הארגון, אבל מה יהיה הכלי המשותף?

מועצות הפועלים.

היו"ר ש. ארבל-אלטוולינו:

י. דרניצקי (יודין):

תיאורטית אני מקבל את התשובה הזאת.
אבל אני חודד ומדגיש, כי מועצת פועלים
זו או אחרת, אשר תעניק לכפר הדרוזי כל מה שתעניק - האוכלוסיה הדרוזית תחשוב
שאינן די בכך. מכל מקום, תגובתה של האוכלוסיה לא תהיה זו שאנחנו מצפים לה.
צריך לחפש דרך שכאשר מדברים על מועצות הפועלים תהיה פעולה משולבת עם מוסדות
לפעולה עצמית של הדרוזים, כדי שהדרוזים יבואו למלוא הביטוי.

הוזכרה ההסברה. אני סבור שיש צורך בהסברה
דו סטרית - הסכרת הצד היהודי ובעיותיה של מדינת ישראל והסכרת הבעיות של
הדרוזים בקרב היהודים. אני זוכר שלפני מספר חודשים צפיתם בתכנית סימפסית מאד
בטלוויזיה, אשר סיפרה על סופרת או משוררת דרוזית. נדמה לי שהיתה זו הפעם
הראשונה שהציבור היהודי נפגש בדרוזית אשר עוררה עניין לגבי חיי הדרוזים,
שהם קצת יותר מאשר ביקורים בכפרים האקסוטיים וקניית דברים יפים בכפרי הדרוזים.

ואם מדברים על הסברה דו-סטרית, אפשר לחשוב
על ישובים תאומים.

א. לין:

יש לי שמונה הערות מלפני עשר שנים. נשאר
רק התעודות.

י. דרניצקי (יודין):

צריך להשקיע מחשבה ונסיון כושל או בלתי
מוצלח פה וזה איננו צריך ליאש.

אני בעד קיומם של ביקורים הדדיים של
תלמידים מבתי-ספר.

אני מברך על הרעיון להקים על הכרמל
מוזיאון דרוזי. בנקודה זו אני מבקש להעיר כי הדרוזים מפוזרים בכמה ארצות
ולגבי עתידו ועתיד זהותו הלאומית של הדרוזי נשאלת השאלה היכן יהיה המרכז
הרוחני שלהם, היכן יהיה מרכז הכנסים הרוחניים. מבחינות שונות הייתי מעדיף
שהיה במדינת ישראל ויש לפעול לשם כך.

א. לין:

אתחיל במשפט שבו סיים את דבריו חבר-
הכנסת דרניצקי. הייתי רוצה להגיע לשלב
שבו נוכל להתדיין עם הדרוזים בסוריה ובלבנון בשאלה היכן יהיה המרכז הרוחני.

אני רוצה לומר באזני הנוכחים, גם הדרוזים
וגם היהודים, שלדעתי לא קיימת סכנה של התבוללות דרוזית ברחוב היהודי. לעומת
זה אני חושש שקיימת סכנה של הסתאבות של הדרוזים בחברה הערבית.

ב. מנצור:

גם זו התבוללות.

א. לין:

זו סכנה הנובעת מהשתנות הנסיבות במזרח
התיכון וכובד המשקל של הנסיבות במלחמה
במזרח התיכון בעקבות האירועים האחרונים. זה מדאיג אותי מאד. היתה תקופה
שאל-קאסם היה בבחינת מוקצה מחמת מיאוס בקרב הדרוזים ואילו היום הוא מוצא
אוזן קשבת. אני חרד בענין זה יותר מאשר מהתבוללותם של הדרוזים בקרב היהודים.

ע. עירן:

יש שייך לאומני אשר מדבר נגדנו.

א. לין:

לפני כמה שנים הוא היה בבחינת פסיק.
ג'ונבלס הפך גם הוא להיות דמות בולטת
ואם ההצלחה האיר לו פנים - יהיה בכך משום השפעה לא טובה.

אשר למעמדם של הדרוזים בהר הדרוזים.
הר הדרוזים כמעט מאבד את זהותו הדרוזית. המשפחות הגדולות, אשר בעבר היו סמל
של האחדות הדרוזי - אין להן יותר משמעות. כל המאמצים של מפלגת הבע"ע לאיחוד
הדרוזי בג'בל דרוז הגיעו לכך שיש פרסומים על כמה דרוזיות שנשאו למוסלמים.

א. לין:

סמיה אל-קאסם, שהזכרתי אותו קודם, עורך רשימות של דרוזים אשר נשלחים למזרח אירופה.

לדעתי, אנחנו לא צריכים להסס לגבי העדפת של הצעיר הדרוזי על פני אחרים, וזה צריך להיות כדאי וברור, שהחברה הישראלית - לא רק השלטון הישראלי אלא החברה הישראלית - יודעת לכבד, להעריך ולהוקיר את העובדה שהדרוזים עשו מה שעשו.

אני אומר את הדברים האלה, כי צריך לדעת שכל התהליכים בחברה הערבית במזרח פועלים נגדנו ונגד העדה הדרוזית, נגד המגמה של ההשתלבות עם הרעיון הציוני.

י. דרניצקי (יודין):

בהסברה שלנו צריך להיות אלמנט של יהודים של העדה הדרוזית צפויה סכנה.

א. לין:

יהודים מפתחים תיאוריה ונדמה להם שהיא תואמת את התיאוריה שצריכה להיות הגיונית, בו בזמן שהמציאות טופחת על פנינו. כל יהודי חושב: אילו הייתי נוצרי, הרי בעקבות מה שקורה בלבנון הייתי צריך להסיק מסקנה כזו וכזו. אבל למעשה התופעה היא הפוכה ובניגוד לכל הגיון. הנוצרים אינם מזדהים עם המאבק בלבנון והם מאשימים את הנוצרים המקומיים שנכנסו להרפתקה. אילו הייתה התערבות של העולם - המגמה הייתה שונה, אבל מפירדן שלא זה המצב - נשמעות דעות ונשמעים קולות בקרב הנוצרים שהמזרח שייך לאיסלם. הוא הדין בקרב הדרוזים. כנגד המגמה הזאת אנחנו חייבים לחזק את הדרוזים כדי שיהיה ברור שהיהודים יודעים להכיר ולהוקיר את הצעדים שלהם.

נקודה נוספת: יש הכרח להתחיל בפעולת הסברה אדירה בין יהודים. לדוגמה: הייתי הופך את חג גבי שועייב ליום העדה הדרוזית בבתי-הספר היהודיים. דובר על כך עם שר החינוך ועם מנכ"ל משרדו. צריך לייעד שעת חינוך לבעיה הדרוזית. שום דבר לא נעשה עד היום בשטח זה. יש מקום לפתח את הספרות הדרוזית. יש צעירים הכותבים ודבריהם צריכים להגיע לבתי-הספר היהודיים.

ההסתדרות, מיום שאנחנו מכירים אותה, הייתה התלוץ ההולך בראש, אבל במישור ההסברה בקרב המבוגרים על הנושא הדרוזי תמיד היינו במצב של פיגור. לא הצלחנו להחדיר לציבור היהודי את היחוד ואת התרומה של הדרוזים בישראל.

י. דרניצקי (יודין): לי יש התרשמות אחרת.

פרשת קרית שמונה הייתה דוגמה למה שאני אומר.

זה לא סיפורי.

אין ספק שהיה זה מקרה חורג.

צריך לחזק את פעולת ההסברה בקרב היהודים.

האם היית נותן אגמה דוגמה לגבי מה שקרה במגדל העמק ביחס לעולים? באותה מידה הרי גם המקרה בקרית-שמונה איננו מעיד על מערכת היחסים ועל היחס.

כדיוניה של הוועדה המשותפת של ועדת הפנים והחינוך, בעקבות מה שקרה בקרית-שמונה ובטבריה, נתקבלה מסקנה שהתופעה של קרית-שמונה נבעה במידה רבה מאד מחוסר מידע נכון בקרב היהודים על העדה הדרוזית. מסקנה זו נתקבלה לאחר בדיקה וסיורים. מסקנות אלה נתקבלו לאחר דיונים ומפגשים עם גורמים שונים, ולא צריך שוועדה אחת תבטל את מסקנותיה של ועדה אחרת. ההסתדרות ומינהל ההסברה חייבים לספק פעולת הסברה ענפה גם בקרב מבוגרים.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

אינני מקבלת את המסקנה שמה שקרה בקריית-שמונה היה תוצאה של יחסם של היהודים אל הדרוזים. אני יודע שבקרב הציבור היהודי יש סימפטיה לבני העדה הדרוזית. היהודים יודעים על התרומה של הדרוזים למדינת ישראל וכן על ש תפוח הגורל שבינינו. אין להקיש על הכלל כתוצאה ממקרה יוצא דופן. אין זה אומר שלא צריך לתזק ולהגביר את התודעה הזאת בקרב היהודים, ולענין זה אפשר לגייס את מינהל ההסברה. אני מקבלת את החצעה בדבר שעה מהנך בבתי-הספר, ביום מתאים שייבחר לשם כך, כדי להביא לידיעת המלמידים את הטוב הרב הצפון בעדה הדרוזית.

פעולות של מרכזים קהילתיים בכפרים הדרוזיים הן חשובות ביותר. ועדת המנכ"לים צריכה לתת את דעתה גם לענין של מעונות יום. הייתי מציעה שהוועדה של המנכ"לים תדון בדבר הקמתם של שני מעונות, אם ההסתדרות מוכנה לסייע בהחזקתם ובהפעלתם.

הזמנו לישיבה זו את נציגי משרד הפנים והמרכז לשלטון מקומי כדי לדון את תכניות מיתאר, אלא שהם לא הגיעו לישיבה. רצוי שנשמע מה בדעתם של חברי ועדת המנכ"לים לעשות כדי לזרז את התהליך של קבלת תכניות מיתאר בכפרים הדרוזיים. נאמר לנו שהסוכנות היהודית, כפי שהיא עוסקת בתכנון הכפרי בישובים היהודיים - היא תקבל על עצמה פעולה זו גם לגבי הכפרים הדרוזיים. מה המצב בשטח זה.

יש ליצור מגע וקשר עם הרופאים הדרוזיים ואני בטוחה שהם ייעזרו למשימה לעבוד בכפרים, כי יש בכך משום אהגרא. יש לעודד את הבנות הדרוזיות לפנות לקורסים לאחיות, לאחר שהן צעדו כברת דרך לא קטנה והלכו לסמינרים למורות.

ע. עירון:

אינני צריך להדגיש ולומר שאין כל אפשרות להשיג את כל הדברים היפים והטובים בתקופה קצרה. אנהנו פועלים קצת יותר מחצי שנה.

תכניות מיתאר זה נושא אשר מטריד אותנו. נדון על כך עם נציגי משרד הפנים. הנושא הזה נמצא באחריותו של מר רוזנס, ממשרד הפנים, אשר העלה תכניות מעשיות לפתרון. הגענו למסקנה, לא במסגרת הוועדה, שמאחר ותכניות מיתאר הולך ואורך ופסיגע, להגיע לפתרונות מסויימים בדרכים מקוצרות.

אני מסכים שבמה שנוגע לתוכנים קהילתיים ומעונות יום יש אפשרות לשיחוף פעולה פורה בינינו ובין ההסתדרות - אנהנו נדאג לתקמה וההסתדרות תעסוקה בהחזקה.

ההצעות השונות וההערות אשר נשמעו כאן יובאו לישיבה הקרובה של ועדת המנכ"לים, ביחוד במה שנוגע להסברה ולחינוך כדי לשפר את ההבנה בין הדרוזים והיהודים. אגב, מנהל מרכז ההסברה צורף לוועדת המנכ"לים. הוא השתתף בישיבותיה של הוועדה מתוך כוונה לתת דחיפה לנושא ההסברה.

אני מתפלא שעד היום לא נעשה דבר כדי להכניס למסגרת של שעה המחנך בבתי-הספר את הנושא הדרוזי. מר פלאח הוא איש משרד החינוך ואני מקווה שידאג לכך. גם מנכ"ל משרד החינוך הוא חבר בוועדת המנכ"לים ואק ספק שאפשר לסכם תכניה מינימאלית בבתי-הספר. במסגרת ביקור שלי בצה"ל ביקרתי ביהדות המיעוט. הגענו לסיכום בדבר הרצאה על העדה הדרוזית, שתינתן במסגרת של קורסים לקצינים ולמ"כים. נתתי הרצאה כזו והיא התקבלה בענין רב.

א. לי:

האם יום נבי שועייב הוא חג מוכר במדינתנו?

ס. פלאח:

כן, במשך ארבעה ימים.

י. בל:

כאשר מדברים על תעשייה בכפר הדרוזי יש להבדיל בין שלושה סוגים. יש תעשייה קטנה, שהיא בדרך-כלל שלוחה של תעשייה קיימת, יש הדרכת לעבודה תעשייתית, וקיימת התעסוקה לעבודה נשים דרוזיות, שעבודתן אמינה, ההסמך גבוה והיחס לעבודה ברמה גבוהה.

י. גל:

ההתפתחות בשטח התעסוקה מהירה ביותר, והיא קשורה לא מעט באנשים. אני מסתכל בנושא הדרוזי זמן קצר. אני מניח שהנושא ילך ויתפתח ותהיה תעסוקה לנשים הדרוזיות. אזכיר את מפעל מקט בעכו, שיכול להעסיק נשים רבות. אנחנו מניחים שנתגבר גם על המשבר בתדיראן.

בנושא של תעשייה בינונית, המעסיקה בעיקר גברים, נעשו שני נסיונות - בירקה ובבית ג'אן. לצערי, היו אלה כשלונות. מכל מקום, נמשיך בנסיונות גם בעתיד, ואני מקווה שנצליח. אני סבור שיש מקום לבנות מבני תעשייה בכפרים הדרוזיים, ואפילו אם הם יעמדו ריקים זמן מה יהיה בכך כדי לתת תנופה לפיתוח, תנופה להתארגנותן של קבוצות לפיתוח תעשייה.

כאשר מדברים על תעשייה בהיקף יותר גדול צריך להבדיל כאן אם מדובר על תעשייה שבה אנשי הכפרים יוצאים לעבודה כשכירים. אני סבור שבדרך זו אין כדי להיות פתרון לאלה שחזרו מן הצבא ושאנחנו מעוניינים להשאירם בכפרים. אני מניח שתחול התקדמות עם פיתוחו של איזור התעשייה בתפן. ברור לי שלא יכולה להיות תעשייה בהיקף גדול בכפרים הדרוזיים לפני שתהיה בהם תעשייה בינונית, תעשייה שתוקם ותיבנה על-ידי קבוצות.

בהזדמנות זו אני רוצה להדגיש, כי הקרקע איננה מהווה בעיה. אני יודע שיש אנשים שיש להם אדמה ואשר מוכנים להכנס לשותפות עם משקיעים אשר יספקו את המבנה.

ומה בנוגע להכוונת החיילים. בחיפה יש משרד שבו עובדים ארבעה אנשים ששניים מהם הם דרוזים. עבאס מזיאד, דרוזי העובד במשרד זה, עושה עבודה יפה. עלינו לזכור שרוב החיילים הדרוזיים הם חיילים קרביים ואין להם מקצוע. הם מתחילים ללמוד אחרי השחרור. לדעתי, צריך לעודד לכך שנערים דרוזיים, עוד לפני גיוסם, יכנסו לבתי-ספר הקדם-צבאיים כגון: בית-הספר הטכני של חיל האוויר, בית-הספר של חיל המוש וכו' אשר יקנו להם מקצוע שבו יוכלו לעסוק גם בצבא.

ב. מנצור:

האם הנערים הדרוזיים יתקבלו לבתי-הספר האלה?

אני חושב שאין כל הגבלה.

י. גל:

אני מבקשת שנקבל פרטים, ממר מזיאד, כמה חיילים קבלו הכשרה לאחר שהיא סיפלה בהם.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזליני:

אשר לפדלקלור. היה מקרה, בתקופת מלחמת השחרור, של עזרה לקבוצת יעמין. נושא זה

י. גל:

הוא בבתי-ספר יהודיים לתחנות 20 - 30 פעמים.

יש מקום לחשוב גם על להקה צבאית דרוזית.

ב. מנצור:

היתה לי הזדמנות לסייר, עם צוות של משרד השיכון, ולראות מה נעשה בשטח השיכון.

י. גל:

אני סבור שמשרד השיכון העמיד לעניין זה את הצוות הטוב ביותר. יש תכניות. הבעיה העיקרית היא שיש צורך בקשרים עם המועצות המקומיות. אם המועצות המקומיות לא תקיימנה דיון, לא תקבלנה החלטה - העניין ישאר על הנייר. הכדור נמצא בידי הרשויות המקומיות כדי לאשר את התכניות.

במה שנוגע לתיירות. אני סבור שצריך להתחיל בנסיונות קטנים. אפשר להתחיל בבית-מלון קטן, של מספר חדרים, ואפילו קצת מאולתר, בכפר דרוזי, כדי שאנשים יוכלו להתארח בו ללילה.

א. הראל:

כאשר מדברים על ביקורים בכפרים, אני מבקש לציין, כפי שנאמר כאן, שצריכים להיות ביקורים דו סטריים. דאגנו לאימוץ של כפרים דרוזיים על-ידי שכונות יהודיות, ויש ביקורים חדדיים מהשכונות לכפרים ומן הכפרים לשכונות.

א. הראל:

אני מבקש לספר על מבצע צעדה משותף ליהודים ולדרוזים, אשר הצליח מעל למשוער, ואשר התקיים בגליל המערבי. הבאנו מכל הארץ אנשי מועצות פועלים, עם ילדים, עם הצופים הדרוזיים, בסופה של הצעדה התקיים טקס לחלוקת פרסים. אנחנו מקווים שצעדה זו תהפך ותהיה מסורת שתקיים אחת לשנה.

אני מקבל את ההצעה בדבר יום דרוזי, בשיחוף

עם מרכז ההסברה.

הדגש צריך להיות בכתי-הספר.

כ. סנזור:

היום הזה איננו צריך להיות במקום משהו אלא צריך לכל פעולה אחרת. ביום זה אפשר לקיים

א. הראל:

ערבי הסברה שבהם תופענה להקות דרוזיות.

ערב דרוזי בתל-אביב יכול למלא אולם גדול.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

אנחנו רוצים לעבור לשלב שבו נוכל לתת לדרוזים לנהל את ענייניהם כדי שלא יהיה ניהול מגבוה.

א. הראל:

אני מבקש להדגיש כי כאשר מדברים על שילוב אי-אפשר לדבר על תנאים שנים, כי במשך שנים היתה הזנחה. אם מדובר על הלוואה שורה ליהודי ולדרוזי, לפי אותם קריטריונים, לא יכולה להיות מכך נקודה זינוק לדרוזי, כי במשך השנים היתה הזנחה. צריך לזכור שבכפר הדרוזי אין אותה תשתית הקיימת בישובים היהודיים, לא נעשו בו השקעות, אין בו בנייני תעשייה. כשיהודי מקבל הלוואה של 30 או 40 אלף לירות והוא בא להשקיע אותם בתל-אביב או בכרמיאל, הוא מוצא במקום תשתית מוכנה והסכום שהוא מקבל מיועד לרכישתם של חומר גלם, בשעה שלא זה המצב בכפר הדרוזי. כאשר אני מדבר על קרן - זה מעל למה שניתן ליהודים.

לצערי, קיים תסכול בקרב הצעירים הדרוזיים. יש ביניהם השואלים: היכן אנחנו שווים פרט לצבא ולבית-הקברות. אנחנו חייבים למצוא כלים ואמצעים אשר יתנו תנאים עדיפים לדרוזים, כי בלי מתן עדיפות לא נוכל לקדם הרבה.

בשנת 1972 היה התקציב לפעולות בכפר הדרוזי שנוס של 1000 לירות לכפר ואילו ביום אנחנו משקיעים בכל כפר דרוזי שנוס של כ-20 אלף לירות לתפעול וסכום כפול מזה למנגנון, וזה נוסף לפיחות תשתית. אפשר לומר שבכל כפר יש תקציב של כ-50 אלף לירות - פי עשרה ממה שמושקע בין יהודים. אינני מצטער על כך כי עלינו להשיג ולהדביק פיגור של עשרים ושמונה שנים.

ועדת המנכ"לים צריכה להבין שעליה לשנות קריטריונים כדי להדביק את הפיגור, כי אחרת הוא ילך ויגדל ואתו יגדל התסכול.

אני מניחה שכך סיימנו את הדיונים בנושא הדרוזי. את ההמלצות שלנו נעלה, כאמור,

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

אחרי שנקיים סיור בכפרים.

הישיבה ננעלה בשעה 11.00.